

तराईका मधेसी समुदायमा बालविवाह : गौनाको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन
(रुपन्देही जिल्लाको गोनहा गा.वि.स.का वडा नं. १ र २ मा गरिएको एक अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको समाजशास्त्र विषयको आंशिक
आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

अनिता तिवारी

त्रि.वि. दर्ता नं. ७-२-३८६-३४-२००४

रोल नं. ३७९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र
केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागबाट समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह पूरा गर्ने प्रयोजनका लागि मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा अनिता तिवारीले तराईका मधेसी समुदायमा बालविवाह : गौनाको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन विषयमा समाजशास्त्रीय अध्ययन गरी शोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । तसर्थ म उहाँको शोधकार्यलाई अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०६८।०२।

.....
डा. विनोद पोखरेल
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र
केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर

कृतज्ञता ज्ञापन

सर्वप्रथम त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्त गर्नको लागि तराईका मधेसी समुदायका बालविवाह: गौनाको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन शिर्षकमा तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्रका लागि अमूल्य समय प्रदान गरी उचित निर्देशन, सल्लाह सुझाव एवं प्रतिक्रिया दिई यस शोधकार्यलाई उचित मार्ग निर्देशन गरिदिनु भएकोमा शोध निर्देशक डा. विनोद पोखरेलप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा उचित निर्देशन गरिदिनु भएकोमा यस विभागका सम्पूर्ण प्राध्यापकहरूका साथै विभागका प्रमुख प्रा.डा. ओम गुरुङ्गप्रति आभार प्रकट गर्दछु।

यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विशेष गरी अनुसन्धान कार्यका लागि सहयोग गरिदिने अध्ययन क्षेत्रकी मंगली चौधरी, व्यास चौधरीका साथै अध्ययन स्थलमा आवश्यक परेका सरसामान तथ्याङ्क विवरण संकलन गरी सहयोग गरिदिनु हुने श्रीमान् विनय खरेलज्युप्रति अनुग्रहित छु। त्यसैगरी यस शोधपत्रका लागि आवश्यक सरसल्लाह, प्राप्त तथ्यांकहरू उपलब्ध गराईदिनु भएकोमा गोनहा गा.वि.स.का गा.वि.स. प्रमुखप्रति पनि कृतज्ञता प्रकट गर्दछु। उत्तरदाताहरूप्रति पनि कृतज्ञता प्रकट गर्दछु।

यसैगरी भाषाको कठिनाईलाई सरलतापूर्ण माध्यमबाट अध्ययन स्थलमा तथ्यांक संकलन गर्न सहयोग गर्ने राममणी क्याम्पसका साथीदोय रिना श्रेष्ठ, मन्दिरा पाठकप्रति अति नै आभार प्रकट गर्दछु जसको सहयोग बिना यो काय सम्भव हुने थिएन।

अन्त्यमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा उत्प्रेरणा प्रदान गरी शोधपत्र तयार गर्ने सहयोग गर्नु भएकोमा बुबा प्रेम विनोद तिवारी आमा सावित्री तिवारी तथा शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सरसल्लाह सुझाव तथा सन्दर्भ सामग्री, उत्प्रेरणा गराई सहयोग गर्नुहुने मेरा साथी मित्र श्रेष्ठ, दाजु तेजप्रसाद शर्मा, सिर्जना अर्याल, रन्जना भट्टराई, जय श्रेष्ठप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रदान गर्दछु। साथै यस शोध पत्रलाई शुद्धताका साथ टाइपिङ्ग गरी सहयोग गरिदिनु हुने दुर्क कम्प्युटर सिस्टम, कीर्तिपुरका दुर्कमान महर्जनलाई पनि धन्यवाद प्रकट गर्न चाहन्छु।

अनिता तिवारी
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं

बिषय सूची

अध्याय एक : परिचय	१
१.१ समस्याको कथन	७
१.२ उद्देश्य	८
१.३ अध्ययनका महत्व	८
अध्याय दुई :साहित्य पुनरावलोकन	११
२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन	१२
२.२ प्रयोगात्मक साहित्य	१३
अध्याय तीन : अनुसन्धान पद्धति	१९
३.१ अध्ययन क्षेत्रको परिचय	१९
३.२ अनुसन्धान ढाँचा	१९
३.३ अध्ययनको श्रोत र प्रकृती	२०
३.४ नमुना छनौट प्रकृया	२०
३.५ तथ्याङ्क संकलनका विधिहरु	२०
३.६ अनुसन्धान प्रक्रिया, सिमा र अनुभव	२२
अध्याय चार : अध्ययन क्षेत्रको परिचय	२४
अध्याय पाँच: तथ्याङ्कको विश्लेषण	२९
५.१ विवाह भनेको के हो	२९
५.२ छोराको छिटो विवाह गर्ने कारणहरु	२९
५.३ छोरीको छिटो विवाह गर्ने कारणहरु	३२
५.४ बालविवाह गर्नुका कारणहरु	३३
५.५ रोजगारी तथा पेशा	३४
५.६ मधेसी समुदायमा गौना हुनुको कारणहरु	३५
५.७ गौना संस्कारमा प्रभाव पार्ने तत्वहरु	३७

५.८	गौना वा विवाहमा तिलक मागको आधारहरु	३८
५.९	गौना सम्बन्धी उत्तरदाताको दृष्टिकोण	३९
५.१०	विकास र गौना	४१
५.११	गौनामा आएको पुस्तेनी अन्तर	४२
५.१२	उत्तरदाताको विचारमा बालविवाह	४५
	अध्याय छ : सारांश र निष्कर्ष	४७
६.१	सारांश	४७
६.२	निष्कर्ष	४९
	सन्दभ्रग्रन्थ सूची	५१
	परिशिष्ट	५४

तालिका सूची

तालिका नं. १	: South-Asia विवाहको उमेर	३
तालिका नं. २	: वैवाहिक स्थिती अनुसार नेपालमा महिला पुरुषको अवस्था यस प्रकार रहेको पाइन्छ	५
तालिका नं. ३	: जातजाती अनुसार वैवाहिक स्थितीहरु फरक फरक रहेको पाइन्छ	६
तालिका नं. ४	: गोनहा गा.वि.स.मा रहेका जनसंख्या र वडाको घरधुरी र जनसंख्या	२६
तालिका नं. ५	: गोनहा गा.वि.स. मा रहेका जातजाती को जनसंख्या	२६
तालिका नं. ६	: उमेरका आधारमा नमुना छनोटमा परेका घरधुरीको जनसंख्या	२७
तालिका नं. ७	: पेशाको आधारमा महिला पुरुष संख्या	२७
तालिका नं. ८	: साक्षरताको आधारमा जम्मा जनसंख्या	२८
तालिका नं. ९	: उत्तरदाताको विचारमा विवाह	३०
तालिका नं. १०	: छोराको छिटो विवाह गर्ने कारणहरु	३१
तालिका नं. ११	: छोरीको छिटो विवाह गर्ने कारणहरु	३२
तालिका नं. १२	: बालविवाह गर्नु का कारणहरु	३४
तालिका नं. १३	: रोजगारी तथा पेशा	३५
तालिका नं. १४	: गौना हुनको कारणहरु	३६
तालिका नं. १५	: गौना सस्कारमा प्रभाव पार्ने तत्वहरु	३७
तालिका नं. १६	: तिलक मागको आधारहरु	३९
तालिका नं. १७	: गौना सम्बन्धि उत्तरदाताको दृष्टिकोण	४०
तालिका नं. १८	: समुदाय विकास नहुनको कारणहरु	४१